

Марта Бјелетић
СРПСКОХРВАТСКО ЧАЛАБРИЦНУТИ

Прештампано из
*Зборника Мајнице српске за
филологију и лингвистику 36/2/1993.*

СРПСКОХРВАТСКО ЧАЛАБРИЦНУТИ

МАРТА БЈЕЛЕТИЋ

У етимолошкој науци постоје опречна мишљења о тзв. експресивним глаголским префиксима. Георгиев, нпр., изричито одбацује постојање „некаквог претпостављеног префикса *к-* који се јављао у најразноврснијим облицима као *к-, ка-, ко-, ки-, і-, іа-, іо-, ча-, че-, чи-, чо-, чу-, ша-, ше-, ши-, шо-, шу-, же-, жа-, жу-, ска-, ско-, ску-, цка-, цко-, цку-, ха-, хо-* и др.” тврдећи да прасловенски префикс *к-* не постоји и да се сви случајеви у којима се тражи тај „фантомски” префикс могу објаснити као контаминације, ређе као хаплоглије или сложене речи¹. Међутим, није мали број лингвиста који у творевинама типа: *којрцајти, чайрљајти, шеврдајти...* издвајају управо горенаведене префиксе². Установљавање њиховог што потпунијег инвентара необично је важно у етимолошким истраживањима јер доприноси правилном решењу „проблема творбено-морфолошког рашчлањавања речи, што често предодређује избор етимолошког решења”³.

Полазећи са овог становишта покушаћемо да дамо ново тумачење сх. глагола *чалабрицнути* „појести мало и на брзину, презалогјити”.

Скок, следећи Даничића, у првом елементу ове „ономатопеје” такође види турски прилог или оптатив *çala* „en frappant, ударајући, нека удари”. Други део речи доводи у везу са *брк*, сматрајући да Даничић није у праву када га идентификује са *брицнути*⁴. У одредници се наводи и облик *лабрицнути* „заложити, anbeissen”, у коме је, према Скоку, испуштено *ча-* према *лабрња*.

И Шкаљић у облику *чалабрицнути* види хибридную реч састављену од тур. *çala* и сх. *брицнути*, објашњавајући да се *чала* ставља као префикс да би се добило значење брзине, брзе радње⁵. Уколико бисмо на располагању имали само потврде *чалабрицнути* и *лабрицнути*, наведено тумачење не би

¹ Георгиев, В. И., Контаминацията като принцип на етимологичното изследване, *Български език XXVIII/3*, София 1978, 199.

² Опширније о томе в. Москов, М., Старинна префиксна система в славянските езици (История и теория на проблема), *Годишник на Софийския Универзитет „Климент Охридски”*, Факултет по славянски филологии, Том 75/1, София 1984, 40—111. Сем поменутих префикса, за словенске језике карактеристични су и префикси *ба-* (в. Горячева, Т. В., Етимологические заметки, *Этимология* 1980, 107—110), *ма-, ма-, му-* (в. Меркулова, В. А., Украинские этимологии II, *Этимология* 1974, 73—74) и *шо-, ша-, шу-* (в. Петлева, И. П., К вопросу о словах с усилительным (-)ТО-, (-)ТА-, (-)ТУ- в славянских языках, *Этимология* 1978, 65—69).

³ Петлева, И. П., О важности учета в этимологии редких лингвистических явлений формального характера, *Этимология* 1984, 198.

⁴ Skok s.v. *çalabřcnući*.

⁵ Škaljić, A., *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo 1979, 161.

изазивало сумњу, па би чак и објашњење облика *лабрцнуџи* изгледало прихватљиво.

Међутим, ради правилног тумачења глагола *чалабрцнуџи* морају се узети у обзир и сви остали релевантни облици овог глагола (које Скок није навео ни у датој одредници, нити их уопште регистровао у речнику):

— *брцнуџи* „чалабрцнути, мало појести” (Млава, РСАНУ)

— *чебрцнуџи* „чалабрцнути” (Ускоци)⁶

— *челебрцнуџи* „id.” (Ускоци)⁷

— *чалабрцнуџи* „једанпут или неколико пута узети мало од каквога јела или пића и слатко појести или попити (Лика, Срем, ист. Славонија, *RJAZU*)⁸.

Пошто се ради о експресивном глаголу, он се не сме посматрати изоловано, већ у контексту других сличних експресивних творевина. Навешћемо неколико примера:

— *најрдаџи* „збијати шалу, шалити се, измотавати се; говорити сасвим немарно, лежерно, не пазећи има ли то смисла или не, говорити којешта; закерати, извољевати, тражити којешта” (Ускоци)

— *лајрдаџи* „нагваждати, причати без смисла и реда” (Ускоци, Ровца)

— *ћајрдаџи* „причати натенане, зановетати, напрудивати, наклапати; ведро, весело причати, разговарати, ћаскати; причати којешта” (Ускоци)

— *ћалајрдаџи* „причати шаљиве, веселе ствари, ведро, весело причати” (Ускоци, Ровца)⁹

— *врдаџи* „понашати се сад овако, сад онако, бити превртљив, избегавати какву обавезу” (Ускоци, Ровца)

— *лаврдаџи* „чинити, радити нешто како било; причати којешта; ићи куд било, лутати” (Ускоци)

— *шаврдаџи* „трчати амо тамо (*RJAZU*)

— *шеврдаџи* „немирно ићи тамо-амо, лутати, базати; врдати, извлачити се; говорити час једно час друго” (Ускоци, Ровца)

— *шалаврдаџи* „извлачити се, врдати, лутати тамо-амо” (Ровца)

— *шелеврдаџи* „шврљати, лутати; којекако, немарно радити” (Ускоци); „климати, ићи лево и десно” (Шумадија)¹⁰

⁶ Поред овог, глагол има и значења: „мало нешто урадити, чепркнути; огрепсти”. Интересантно је да се у Ровцима значење „огрепсти” изражава глаголом образованим од исте основе, али уз помоћ другог префикса: *лебрцнуџи*.

⁷ Код Ускока се јављају и облици *челебркнуџи*, *чалабркнуџи*, *чалабрцнуџи* и сви имају значења као *чебрцнуџи*. У Ровцима су забележени облици: *чабрцнуџи*, *чалабрцнуџи*, *челебрцнуџи* „id.”.

⁸ *RJAZU* наводи и несвршени облик *шалабрцаџи* са истим значењем и потврдама из истих крајева. Овај глагол забележен је и код Ускока, али са измењеним значењем: „ићи тамо-амо, лутати; говорити сад једно сад друго, не остајати при речи; мешати, брчкаати”.

⁹ Облике *лајрдаџи* и *ћајрдаџи* Скок помиње s.v. *prđjeti*, али без објашњења. Облик *ћајрдаџи* (s.v. *čansa*) доводи у посредну везу са *чанча* „беспослица, лакрдија” < ит. *cianciare* „parlare per burla”, сматрајући да је у њему дошло до напуштања редупликације и појаве палаталне африкате *ћ* < ч. Облик *ћалајрдаџи* није регистрован код Скока.

¹⁰ Од свих поменутих префигираних облика Скок наводи само *шеврдаџи* сматрајући (s.v. *ševaljiti*) да је настао унакрштањем облика *шевелџи* и *врдаџи*. О овоме шире в. Бјелетић, М., О неким експресивним глаголским префиксима, Научни скуп *Говори иризренско-џимочке зоне и суседних дијалеката*, Ниш 18—20. јуни 1992 (у штампи).

- *врњайи* „лутати без циља, скитати” (Ровца)
- *лаврњайи* „чинити, радити нешто како било; причати којешта; ићи куд било, лутати” (Ускоци, Пива)¹¹
- *Шдврња* погрд. „надимак” (Ускоци)¹²
- *шалаврњайи* „лутати без циља” (Ровца)
- *шоловрњайи* „лутати, ићи тамо-амо” (Ускоци)¹³
- *базайи* „ићи тамо-амо без циља, шврљати, тумарати, ландрати, шалабазати” (РСАНУ)
- *лабазнуји* „ударити, лупити, млатнути” (РСАНУ)¹⁴
- *шалолабазнуји* „скочити, поћи камо одједном без сврхе, без циља, као обезумљен” (Макарска крајина, RJAZU)
- *шалабазайи* „лутати, смуцати се” (Банија и Кордун)¹⁵
- *брснуји* „откинути устима и јести (брст, лишће); мало заложити, грицнути” (Пива)
- *очебрснуји* „откинути, очехнути; лабрцнути, чалабрцнути, заложити” (RJAZU); *очебрснуји* „користити се од нечега мало, као узгред” (Црмница, Бока, Бар)
- *челебрснуји* „узети од нечега мало, било на који начин” (Црмница, Бока, Бар)¹⁶; *челебрснуји* „мало заложити” (Ровца).

Изложени материјал показује следеће: у свим наведеним случајевима постоји основни, непрефигирани глагол и његови префигирани облици¹⁷. У прва четири случаја паралелно се јављају:

непрефигирани облик : облик са префиксом који садржи алвеолар (*ч*, *ћ*, *ш*) : облик са префиксом који садржи ликвиду (*л*) : облик са оба префикса

<i>брцнуји</i> :	<i>ла-брцнуји</i> :	<i>ча-ла-брцнуји</i>
<i>че-брцнуји</i> :	<i>ле-брцнуји</i> :	<i>че-ле-брцнуји</i>
		<i>ша-ла-брцнуји</i>

¹¹ В. нап. 39.

¹² Иако у речнику није дата дефиниција, вероватно је у питању исто значење као и код именице *шдврња* „онај који шврља, луталица”, упор. *врњайи* : *врљайи* „лутати без циља, скитати” (Ровца).

¹³ Ниједан од ових глагола није регистрован код Скока.

¹⁴ Овај глагол, иако с другачијим значењем, у потпуности се уклапа у целину, јер управо значења „ударати” и „лутати, скитати” код великог броја глагола иду заједно, в. Bjeletić, M. i Vlajić-Popović, J., Etimološki problemi nekih ekspresivnih glagola kretanja, *Wiener Slavistisches Jahrbuch* 37, Wien 1991, 129.

¹⁵ Пример је из: Петровић, Д., *Говор Баније и Кордуна*, Нови Сад—Загреб 1978, 161. Од префигираних облика Скок наводи само *шалабазайи* у истоименој одредници, упоређујући га са, за нас интересантним, глаголом *шалаврдаји* „слагати” (упор. поменути глагол *шалаврдаји*). Оба облика тумачи као сложенице од *шала* „jocus” и *базайи*, *врдаји*.

¹⁶ Интересантно је да Скок (s.v. *čalabrcniti*) наводи глагол *очебрснуји* само у значењу „откинути, очехнути”, иако је друго значење које даје RJAZU у датом контексту значајније. Облик *челебрснуји* код Скока није регистрован.

¹⁷ Под префиксима овде подразумевамо елементе: *ча-*, *че-*, *ћа-*, *ша-*, *ше-*, *шо-*, *ла-*, *ле-*, *ло*. (О префиксу *ла-* в. Némec, J., O slovenské expresívni předponě *la-*, *Slavia* XLVIII/2–3, Praha 1979, 120–123. Издвајају га и аутори ЭССЯ, нпр. s.v. **ladъ*, **lagoda*/**lagodъ*/**lagodь*, **lagyz(d)a*, **lalokъ*/**laloka*).

(на)йрдайти :	ћа-йрдайти :	ла-йрдайти :	ћа-ла-йрдайти
врдайти :	ша-врдайти :	ла-врдайти :	ша-ла-врдайти
	ше-врдайти :		ше-ле-врдайти
врњайти :	Шо-врња :	ла-врњайти :	ша-ла-врњайти
			шо-ло-врњайти

У преостала два случаја није забележен облик са префиксом који садржи алвеолар одн. са префиксом који садржи ликову:

базайти :	ла-базнуйти :	ша-ла-базайти
		ша-ло-базнуйти
брснуйти :	(о)че-брснуйти :	че-ле-брснуйти

Облици са префиксима који садрже сугласнике *ч*, *ш* (и *ћ* као палатализовану варијанту гласа *ш*¹⁸ или можда *ч*, умекшаног у процесу експресивизације¹⁹) представљају уобичајену појаву, раширену у свим словенским језицима²⁰. Што се тиче префикса који садрже ликову, из наведених примера се види да се елементи *ла-*, *ле-*, *ло-* јављају или као самостални префикси, или у комбинацији са префиксима који садрже алвеолар. У том случају они увек заузимају другу позицију, иза префикса са алвеоларом: *чала-*, *челе-*, *ћала-*, *шала-*, *шеле-*, *шоло-*²¹. Такође се уочава постојање вокалске хармоније код овако спојених префикса, одн. вокал префикса који садржи ликову увек је идентичан вокалу првог префикса²².

Чини нам се да се код анализираних глагола не ради о простом варирању и акумулацији префикса, што је, иначе, обична појава кад су у питању експресивни префикси²³. Када би то био случај, онда би сасвим могућан био и редослед **ла-ча-брснуйти*, **ло-шо-врдайти* итд..., али такве творевине нису забележене.

На овом месту се морамо осврнути на глаголе *баламуйтии* и *каламуйиити*, који се у словенској етимолошкој литератури тумаче на разне начине²⁴ а који по типу образовања, рекли бисмо, спадају међу глаголе

¹⁸ Упор. варијанте прилога *шаондан* : *ћаондан*, које помињемо даље у тексту.

¹⁹ В. нап. 9.

²⁰ В. Москов, *op. cit.*

²¹ Потребно је нагласити да понекад долази до алтернације ликови *л* : *р*, нпр. *ша-лабадайти* „шврљати, тумарати” : *шарабадайти* „ићи тамо-амо” (Ускоци), *ојаламудим* : *ојара-мудим* „опљачкам” (Лесковац), *скалабучиити* : *скарабучиити* „помешати, збуључити” (Ускоци).

²² У нашим примерима налази се и изузетак од овог правила, глагол *шалобазнуйти*, код кога је дошло до нарушавања вокалске хармоније. Међутим, једна од одлика експресивних глагола управо и јесте непостојаност фонетског лика (в. Петлева, И. П., К етимологији глагола *колошмайтии*, *Етимологические исследования*, Свердловск 1981, 92).

²³ О томе в. Москов, *op. cit.*, 58—75, Шарифуллин, Б. Я., Об особенностях экспресивных аффиксов в словообразовательной системе языка. Экспресивные префиксы, *Лексика и фразеологија русских јоворов Сибири*, Новосибирск 1982, 119—120, а на материјалу сх. језика: Бјелетић, *op. cit.*

²⁴ Кад је у питању глагол *баламуйтии*, компонента *бала-* се тумачи или као творевина ономатопејског карактера (ЭССЯ с.в. **balamotiiti*, Фасмер с.в. *баламуйи*), или као позамљеница (Stawski с.в. *balamut* сматра да је ова реч монголског порекла; Machek с.в. *balamuiii* сматра да је *bala-* сродно са грч. *φηλός* и правилно уочава да се глагол *balamuiii* римује са нпр. сх. *kalamuiii*, а уједно да подсећа на слч. *kala-*, *gala-*, *holo-miia*), или као корен *ba-* (**bha-*), проши-

презентиране у овом раду. Како за сада не располажемо потврдама које садрже само један од два префикса, елементе *бала-* и *кала-* који се додају на основу глагола *муџиџи* третираћемо као двосложне експресивне префиксе²⁵. У прилог оваквом тумачењу говоре и речи у којима се основи *муџ-* прикључују и други префикси, нпр. *џала-*, *џала-*. Наводимо примере:

баламуџиџи „обмањивати, заслепљивати” (Озаљ)

збаламуџиџи „отаљавати посао” (Загарач)

баламуџа „блебетало” (Грахово, Црна Гора)

баламуџина „безвезњак који свашта прича, глупан, глупак” (Бјелопавлићи)²⁶

каламџиџи „мијешати, правити смјесу, мјешавину; бунити, изазивати свађу, раздор, завађати” (Пива)²⁷; „завађати, мутити, обављати посао смутљивца; не остајати при речи, врдати” (Ускоци); „причати којешта” (Ровца)

накаламџиџим, *џикаламџиџим* „на брзину нешто урадим, припремим” (Лесковац)

скаламџи „направи нешто како било, смути нешто за час за јело” (Тимок); „уради нешто на брзину и погрешно” (Црна Река)²⁸

џаламуџиџи „паламудити” (Херцеговина, Црна Гора)²⁹

сијаламуџиџи „слудети, прећи, збунити некога” (Лика)³⁰

џамуџи „шамутност, ошамућеност” (Тимок)

џамуџиџи „ударити у главу, изгубити свест” (Ровца); *ошамуџиџи* „занијети памет, малко опити” (Црмница, Бока, Бар; Ровца)

ошамуџиџи „помутити свест” (Шумадија, Ровца)

џџаламуџи „граја, вика, галама, смутљавина” (Ц. Гора, RJAZU)

ошаламуџи „ошамути” (Црна Река); *ошаламуџиџи се* „смутити се, завртети се у глави” (Банија); *ошаламуџиџи* (Ровца).

Презентирани материјал пружа нам две врсте доказа да се ради о експресивним префиксима. Први доказ је семантичке природе: глагол

рен експресивним формантом *-l-* (SP s.v. *balamŕiŕi*), док аутори ЭСБМ прихватају мишљење Кноблоха да је у питању експресивни префикс *бала-* (ЭСБМ s.v. *баламуџи*). Што се тиче глагола *каламџиџи*, прихваћена су углавном два тумачења: или да се ради о сложеници од **kolo* и **mŕiŕi* (ЭССЯ s.v. **kolomŕiŕi*, Bezljaj s.v. *kolobŕiŕati se*, Sławski s.v. *kolomŕŕ*) или о сложеници од **kaŕŕ* и **mŕiŕi* (Skok s.v. *kŕŕo*, мада s.v. *galŕma* помиње и укруптање са тур. *kalaba*; ЕСУМ s.v. *каламџиџи*; Machek s.v. *тџиџи*). Једино аутори ЭСБМ, опет цитирајући Кноблоха, допуштају могућност третирања елемента *кала-* као експресивног форманта.

²⁵ О томе в. Knobloch, J., *Expresívne predpony v slovanských a románských jazykoch*, *Jazykovedný časopis XX/2*, Bratislava 1969, 141–147.

²⁶ Сви примери су из: Влајић-Поповић, Ј., Српскохрватско *џаламудити* „брбљати; обмањивати”, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику XXIX/2*, Нови Сад 1986, 162–165.

²⁷ Упор. *каламудити* „id.” (Ускоци) и *калабурџиџи* „id.” (Вук).

²⁸ Упор. *скалџурџиџи* „id.” (Банија).

²⁹ Пример је из: Влајић-Поповић, оп. cit., 163. Упор. *баламудити* „id.” (Perušić, M., *Rječnik čakavskog narječja općine Duga Resa i Karlovac, Čakavska rič 2*, Split 1988, 104).

³⁰ Умени податак од информатора родом из Лике.

муџиџи (*се*) и сам, без датих префикса, има сва она значења која имају и његови префригирани облици: „мешати; изазивати раздор, свабу, завађати; доводити у забуну, збуњивати; постајати збркан, збуњен, бркати се, смуђивати се”³¹:

муџиџи = *баламуџиџи*, *калामуџиџи*, *џаламуџиџи*, *шаламуџиџи*.

Дакле, ситуација је иста као и код анализираних глагола, код којих основни глагол има исто значење као и његов облик са префиксом, упор.:

брџнуџи = *чалабрџнуџи*

врњаџи = *џоловрњаџи*

базайџи = *џалабазайџи*.

Други доказ је формалне природе: и глагол *муџиџи* образује две врсте префригираних облика, тј. облике са једносложним одн. двосложним префиксом:

муџиџи : (о)*џа-муџиџи* : (о)*џа-ла-муџиџи*
(о)*џе-муџиџи*.

Дакле, ситуација је иста као код нпр. глагола *врдаџи*:

врдаџи : *џа-врдаџи* : *џа-ла-врдаџи*
џе-врдаџи : *џе-ле-врдаџи*.

Ако, дакле, прихватимо да је у погледу творбе

бала-муџиџи = *кала-муџиџи* = *џала-муџиџи* = *шала-муџиџи*

а

шала-муџиџи = *џала-базайџи*, *чала-брџаџи*, *џала-врдаџи* итд., онда би и посл. глаголи **balamrǐiti* и **kolomrǐiti* могли бити протумачени на предложени начин.

Међутим, само издвајање префиксалних елемената *бала-*, *кала-*, *џала-*, *шала-*, *чала-* не објашњава уједно и њихов настанак. Оно што пада у очи јесте чињеница да први слог сваког елемента чини експресивни префикс: *ба-*, *ка-*, *џа-*³², *ча-* коме је додат слог са ликвидом³³ (који се у великом броју случајева јавља као самостални префикс).

³¹ В. значења глагола *муџиџи* (*се*) у РСАНУ.

³² Префикс *џа-* не спада у експресивне префиксе. То је именски префикс, (в. нпр. Царева, Л. И., Слова с приставкой *џа-* в русских народных говорах, *Диалектная лексика* 1969, Москва 1971, 187—209; на материјалу сх. језика в. Boryś, W., *Prasłowiańskie prefiksy imienne pa-, pra-, sǒ-, ǒ-* w języku serbsko-chorwackim, *Rocznik slawistyczny* XXXIV/I, Wrocław 1973, 69—81) али се јавља у творевинама овог типа.

³³Товорећи о оваквим префиксима, Кноблех само констатује: „... једносложни (*ка-*) или двосложни (*кала-*, *кара-*) префикси се срећу доста често... Двосложни облици имају на почетку или експлозивни сугласник, или грлени струјни сугласник.” (Кноблех, *op. cit.*, 143).

На основу изложеног материјала може се само констатовати постојање експресивних творевина са двосложним експресивним префиксима (*чала-брицнутии*, *шала-базатии*, *ћала-ћрдаи*), који се могу тумачити двојачко:

а) облици типа *лабрицнутии*, *чебрицнутии*; *шеврдаи*, *лаврдаи* говорили би у прилог тврдњи да су двосложни префикси *чала-*, *шала-* итд. настали акумулацијом једносложних префикса;

б) с друге стране, увек исти редослед једносложних префикса (префикс са алвеоларом + префикс са ликвидом), као и посведочени глаголи који садрже само двосложни префикс, без варијаната са само једним од једносложних префикса³⁴ упор. нпр.: *балабућкаи* „запињати (због збуњености или незнања), петљати”³⁵ : *бућкаи* „одавати испрекидане шуме” (РСАНУ); *калавјјаи* „лутати без икаквог циља, скитати” : *вијаи се* „вијугаво се кретати, кривудати” (РСАНУ); *калавркаи* : *вркаи*, *калаврскаи* : *врскаи* „сркати, непристојно јести” (Ускоци); *шалаврцаи* „у разговору сваки час прелазити на друге предмете, као бацати се у говору овамо, онако” (Лика, RJAZU) : *врцаи* „покретати се брзо, нагло; хитро покретати део тела тамо-овамо” (РСАНУ); *шалабадаи*, *шелебадаи* „лутати, шврљати” (Ускоци) : *бадаи* „ићи опрезно” (РСАНУ); *шелебекаи* „продавати зјала, шврљати, базати” (Ускоци) : *бекаи* „говорити, причати глупости” (Ц. Гора, РСАНУ)³⁶; *шалабрцаи* „мешати, брчкаати” (Ускоци)³⁷ : *брцаи* „бркати, претурати” (Тимок, РСАНУ), указивали би на другачије, засад још нејасно порекло ових префикса. У овом случају поменуће глаголе *лабрицнутии*, *чебрицнутии*; *лаврдаи*, *шеврдаи* могли бисмо такође двојачко тумачити:

а) као облике чији су префикси настали декомпоновањем двосложног префикса (што је мање вероватно)³⁸;

б) као облике образоване самостално, уз помоћ једносложних префикса, који су по аналогји према творевинама типа *баламутии*, *каламутии* додали својим префиксима још по један слог и тако образовали глаголе са двосложним префиксима³⁹.

О семантици самих префикса на основу разматраног невеликог корпуса не може се судити. Уочава се само чињеница да префикси додатно експресивизују радњу исказану основним глаголом. Такође у неким случајевима могу алтернирати испред исте основе, не мењајући значење глагола нпр. *чалабрицнутии* : *шалабрицнутии*; *ћаламудии*⁴⁰ : *баламудии*; *збала-*

³⁴ То, међутим, још увек није доказ да те варијанте не постоје.

³⁵ Пример је из: Андрић, Д., *Речник жаргона*, Београд 1976, 7.

³⁶ Значења „шврљати, базати” и „говорити глупости” код експресивних глагола се по правилу јављају паралелно, в. Вјетић, М. и Влајић-Поповић, Ј., *op. cit.*, 129.

³⁷ В. нап. 8.

³⁸ У том случају префикс *ла-* би се могао тумачити као осамостаљени део двосложног префикса.

³⁹ Овде морамо напоменути да је у овој области од не малог значаја и контаминација, упор. нпр. *лавањјаи* „ићи без циља, лутати, тумарати” (РСАНУ) > *лаврњаи* „id.” (Левач, РСАНУ) > *лаврњаи* „id.” (глагол који помињемо у раду).

⁴⁰ В. нап. 26.

мушій : *скалалууіи*⁴¹. Можда је томе узрок и њихово римовање : *бала-* : *кала-* : *шала-* : *йала-* : *чала-* које је Махек уочио⁴².

Међутим, овде морамо указати на једну врло интересантну позицију у којој налазимо префиксе: *йа-*, *йа-*, *ћа-*, *ла-*, *ша-*. Они се јављају у прилозима *йдондан*, *йдондан*, *ћаондан*, *шондан*, *шалайдондан*⁴³. Код Вука s.v. *ондан* „прексјутра” стоји: „Послије ондан иде *йд* (или *ћд*) ондан, затијем *шалай ондан* (сф. паондан, шаондан, шалапа оном ланих)”. У одредницама *йдондан* и *йдондан* упућује се на *ондан*, а у *ћаондан*, *шондан* и *шалайдондан*, сем упућивања на *ондан*, даје се и објашњење: „иза прексјутра”; „иза таондан”; „иза шаондан”. Дакле, редослед би био следећи:

ондан : *шаондан* (*ћаондан*) : *шондан* : *шалайондан*.

Једино није прецизирано место прилога *йаондан*, иако је са творбено — семантичке стране само тај облик јасан, јер се у њему налази префикс *йа-*, чија је једна од функција означавање временске близине⁴⁴.

Могло би се закључити да ови префикси имају функцију изражавања временске дистанце, било да се ради о будућности (као у наведеним примерима), или о прошлости, упор. нпр. *йаономадне* „један дан прије прекјуче” (Црмница, Бока, Бар) и *шалай ондом ланих* „прије три године” (Вук).

Али какав је однос овако употребљених префикса према елементима које смо издвојили у презентираним глаголима, засад остаје нејасно. Можда би управо ова њихова функција могла да усмери истраживања о пореклу поменутих префикса у сасвим новом правцу.

Овај рад је заснован на српскохрватском језичком материјалу, мада је посматрана појава присутна и у другим словенским⁴⁵, упор. нпр.: буг. *калабикам се* „умирем” : *бикам* „обарам, претурам” (БЕР), рус. *балахвості* „беспосличар” : *хвості* „реп”, *балахљисті* „скитница, дангуба” : *хљисті* „бич”, *калабродіиць* „лутати, шврљати” : *бродіиць* „id.”, *коломькаиць* „скитати” : *мыкаиць* „излагати незгодама тумарањем”, *коломесіиць*, *кулемесіиць* „говорити глупости” : *месіиць* „месити”, *шаломуї* „смутљивац” : *муїиць* „мутити”⁴⁶ (Фасмер); укр. *калаїузиїи* „немарно радити” : *їзуваїїи* „одуговлачити”, *калаїуїаїи* „мешати, мутити” : *їуїаїи* „мрсити, бркати” (ЕСУМ), *шалаїуїи* „враголан”⁴⁷ : „*їуїаїи*”, и несловенским језицима⁴⁸.

Намера нам је била да предложимо нову етимологију глагола *чалабрунуїи*. Основни глагол *брунуїи*⁴⁹ модификован је префиксалним еле-

⁴¹ В. Шарифуллин, op. cit., 119—120.

⁴² В. нап. 24.

⁴³ Сви примери су из Вука, са напоменом да су из Црне Горе.

⁴⁴ В. Царева, op. cit., 190. О овим прилозима в. и Skok s.v. *џа*.

⁴⁵ У цитираним етимолошким изворима наведене лексеме се тумаче другачије, или су без објашњења.

⁴⁶ Упор. сх. *шаломуї* „смутљавина”.

⁴⁷ Пример је из *Словник української мови* XI, Київ 1980, 397.

⁴⁸ „Слични експресивни префикси се налазе у латинском и грчком, и то такође у речима народног језика, које често потичу из других ишчезлих језика: грч. *kala-minthé*, лат. *cala-brix*, галски *calo-caitanos*, грч. *kolo-kynthe*” (Knobloch, op. cit., 142).

⁴⁹ Перфективни глагол са суфиксом *-нр-* (в. SP s.v. *brkati* 2).

ментом *чала-*. За разлику од Скока и Шкаљића, сматрамо да и њега треба тумачити помоћу словенских творбених средстава — као двосложни експресивни префикс састављен од два једносложна: *ча-* и *ла-*, који већ у прасловенском периоду егзистирају као самостални префикси. Уједно смо желели да укажемо на проблем двосложних префиксалних елемената типа: *бала-*, *кала-*, *чала-*, *јала-*, *шала-*, врло фреквентних у слоју експресивне лексике. Њихово порекло може бити установљено тек узимањем у обзир свих релевантних потврда како словенских, тако и несловенских језика.

СКРАБЕНИЦЕ

Банија	Вујчић, Збирка речи за РСАНУ из В. Градусе (Банија)
Bezljaj	Bezljaj, F., <i>Etimološki slovar slovenskega jezika</i> I—II, Ljubljana 1977—1982
БЕР	<i>Български етимологичен речник</i> I—III, Софија 1962—1988
Вук	Караџић, В. Ст., <i>Српски рјечник</i> , Београд 1852
ЭСБМ	<i>Этымалагічны слоўнік беларускай мовы</i> 1—6, Мінск 1978—1990
ЭССЯ	<i>Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд</i> 1—19, Москва 1974—1990
ЕСУМ	<i>Етимологічний словник української мови</i> 1—3, Київ 1982—1989
<i>Етимологія</i>	<i>Етимологія</i> , Москва
Лесковац	Митровић, М., <i>Речник лесковачкој јовора</i> , Лесковац 1984
Machek	Machek, V., <i>Etymologický slovník jazyka českého</i> , Прага 1968
Пива	Гаговић, С., Збирка речи за РСАНУ из Безуја (Пива)
RJAZU	<i>Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika</i> I—XXII, Zagreb 1880—1974
Ровца	Пижурица, М., Збирка речи (код аутора)
РСАНУ	<i>Речник српскохрватској књижевној и народној језика</i> 1—14, Београд 1959—1989
СДЗБ	<i>Српски дијалектолошки зборник</i> , Београд
Skok	Skok, P., <i>Етимологјски рјечник хрватског или српског језика</i> I—IV, Zagreb 1971—1974
Sławski	Sławski, F., <i>Słownik etymologiczny języka polskiego</i> I—V, Kraków 1952—1982
SP	<i>Słownik prastowiański</i> 1—6, Wrocław 1974—1991
Тимок	Динић, Ј., Додатак речнику тимочког говора, СДЗБ XXXVI, 1990, 381—422; исти, Речник тимочког говора (други додатак), СДЗБ XXXVIII, 1992, 379—586
Ускоци	Станић, М., <i>Ускочки речник</i> I—II, Београд 1990—1991
Фасмер	Фасмер, М., <i>Этимологический словарь русского языка</i> I—IV, Москва 1986—1987
Црмница, Бока, Бар	Јововић, Ј. Ј., Збирка речи за РСАНУ <i>Варваризми и провинцијализми у јовору сѝарих Црмничана, Бокеља и Барана</i>
Црна Река	Марковић, М., Речник народног говора у Црној Реци, СДЗБ XXXII, 1986, 243—500
Шумадија	Петровић, П. Ж., Збирка речи за РСАНУ